

Karta Praw Ucznia

(aktualizacja: 16 grudnia 2008 r. – zawiera poszerzony komentarz)

Witam serdecznie! Która to już edycja...? A szykują się kolejne. Powód? Jak zwykle najważniejszy to nowelizacja prawa. Ale nadal aktualny jest jeszcze jeden. Kierują Państwo do mnie swoje uwagi, propozycje. Wiele z nich staram się uwzględniać - za wszystkie bardzo dziękuję, czekając na kolejne. Wiele propozycji dotyczyło umieszczania dodatkowych komentarzy. W niektórych, najbardziej kontrowersyjnych miejscach umieściłem je. Są to często moje prywatne poglądy na konkretną sytuację – oczywiście nikt nie musi się z nimi zgadzać.

Pamiętajmy nadal, że niniejsze opracowanie nie jest źródłem prawa, a jedynie takie źródła wskazuje. Jego celem jest – przynajmniej częściowe – zgromadzenie rozproszonych w różnych dokumentach (faktycznych źródłach prawa np. ustawach, rozporządzeniach), przepisów dotyczących uczniów i zapoznanie z nimi wszystkich członków społeczności szkolnej. Niektóre z nich mają charakter praw człowieka, inne stanowią specyficzne prawa lub uprawnienia przynależne jedynie uczniom.

Mam nadzieję, że moja propozycja będzie nadal przydatna. Przy okazji dziękuję wszystkim, którzy Kartę kolportują, rozpowszechniają, udostępniają - mimo trudności...

I jeszcze jedno na koniec wstępu: prawo powinno służyć wszystkim, jednak nie zwalnia ono z obowiązków i odpowiedzialności. Mało tego zarówno obowiązki jak i odpowiedzialność prawo również określa i egzekwuje...

Do zobaczenia - do ponownego spotkania, przy okazji kolejnej nowelizacji.

Pozdrawiam!
Maciek Osuch

Na początek kilka bardzo ważnych, podstawowych zapisów:

„Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i swych prawach. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa”

(artykuł 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, uchwalonej 10 grudnia 1948 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych)

„Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”

(artykuł 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej)

„Wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje”

(fragment artykułu 31 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej)

„Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny”

(artykuł 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej)

„Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych”

(artykuł 40 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej)

„Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską z poszanowaniem godności osobistej ucznia”

(artykuł 4 ustawy o systemie oświaty)

Biorąc pod uwagę sytuację społeczną i prawną dzieci w świecie, dorośli uznali, że prawa dzieci powinny być szczególnie chronione. Tym samym została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, 20 listopada 1989 roku **Konwencja o prawach dziecka**, która stanowi zapis praw człowieka – dziecka. **Konwencja o prawach dziecka** została także ratyfikowana przez nasz kraj i podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 30 kwietnia 1991 r. Pełną jej treść odnajdziemy w *Dzienniku Ustaw z 1991 roku, Nr 120, poz. 526*.

„Dzieckiem w rozumieniu Konwencji o prawach dziecka jest każda istota ludzka w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ona wcześniej pełnoletność”

(artykuł 1 Konwencji o prawach dziecka)

Polska podpisując **Konwencję o prawach dziecka**, zobowiązała się ją przestrzegać, z pewnymi zastrzeżeniami i deklaracjami (niestety do tej pory obowiązującymi). Najdalej idącą deklaracją, według mnie, zdecydowanie sprzeczną z duchem Konwencji, jest ta:

„Rzeczpospolita Polska uważa, że wykonania przez dziecko jego praw określonych w konwencji, w szczególności praw określonych w artykułach od 12 do 16, dokonuje się z poszanowaniem władzy rodzicielskiej, zgodnie z polskimi zwyczajami i tradycjami dotyczącymi miejsca dziecka w rodzinie i poza rodziną”

(artykuły 12 do 16 gwarantują swobodę wyrażania własnych poglądów, swobodę wypowiedzi, swobodę myśli, sumienia i wyznania, swobodę zrzeszania się, zakaz arbitralnej ingerencji w sferę życia prywatnego, rodzinnego, domowego lub korespondencję, ochronę przez bezprawnym zamachem na honor dziecka i jego reputację).

Większość wymienionych powyżej przepisów łączy – mniej lub bardziej bezpośrednio - pojęcie **godności człowieka**. Jej ochronie w relacji z władzą państwową mają służyć prawa człowieka, które ze swej natury są powszechne, niezbywalne, przyrodzone i przynależne każdej istocie ludzkiej.

Prawa człowieka ograniczają działania władzy państwowej.

W szkole, która poprzez nauczycieli realizuje zadania delegowane przez władzę państwową, zastosowanie praw człowieka ma bardzo istotne znaczenie. Jakby na to nie spojądać:

Prawa człowieka – ucznia, chronią ucznia głównie w relacji z nauczycielami lub dyrekcją szkoły.

Komentarz: nie ma się co oburzać. Tak jest w istocie. Nauczyciele i dyrekcja realizują w szkole zadania zlecone przez władzę państwową. Przed nieuwagą takiej władzy mają chronić prawa człowieka. W szkolnej sytuacji chronią ucznia w kontakcie z nauczycielami. Pamiętajmy, że te same prawa człowieka przysługują nauczycielom! Ale ich zadaniem nie jest ochrona nauczycieli przed uczniami. Przysługują one nauczycielom w relacji z dyrekcją lub chociażby reprezentantami kuratora oświaty. Warto o tym pamiętać, nim wypowiemy: „przecież uczniom wszystko wolno!”. To nie jest prawdą, ale bywa doskonałym usprawiedliwieniem, oraz wystarczającym powodem do ataku na tych, którzy o prawach człowieka mówią... I jeszcze jedno: moje prawa kończą się tam gdzie zaczynają prawa innych osób – to proste i oczywiste. Dotyczy to zarówno nauczycieli jak i uczniów oraz działa w obie strony. Problem w tym czy orientujemy się gdzie są te granice...

Prawa człowieka przynależą każdej istocie ludzkiej (czyli także dzieciom, uczniom), co oznacza że nie trzeba spełniać żadnych obowiązków aby z nich korzystać. Nie jest prawdą - na gruncie praw człowieka - stwierdzenie: „najpierw obowiązki potem prawa”.

Komentarz: mimo, że faktycznie nie trzeba spełniać żadnych obowiązków aby korzystać z praw człowieka to zdecydowaną ich większość można zawiesić, pomimo że nie można ich na stałe odebrać pod żadnym pozorem... Tak jest. Jednak bardzo dokładnie określają to przepisy. W cytowanej już konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności możemy przeczytać, przy okazji gwarancji poszczególnych praw i wolności, że m.in. **prawa człowieka podlegają mogą ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę** i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z różnych względów np. z uwagi na zapobieżenie przestępstwu, zakłóceniu porządku publicznego, z uwagi na ochronę moralności, ochronę dobrego imienia, praw i wolności innych osób i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z różnych względów np. z uwagi na zapobieżenie przestępstwu, zakłóceniu porządku publicznego, z uwagi na ochronę moralności, ochronę dobrego imienia, praw i wolności innych osób. Czyli to nie tak, że „hulaj dusza, piekła nie ma”! Jednak pamiętajmy o tym że w przypadku praw człowieka, ograniczenia przewiduje jedynie ustawa, a nie statut szkoły! W statucie szkoły - mimo wszystko - nie zaszkodzi jednoznacznie i szczegółowo zapisać, że ograniczenia praw człowieka są możliwe. I taka droga dotyczy jedynie praw człowieka - ucznia, a nie rozlicznych uprawnień uczniowskich, których gwarancje i ochrona są zdecydowanie słabsze. Tym bardziej w przypadku uprawnień warto w statucie dokładnie je dopracować z możliwościami ich ewentualnego zwieszania, karnego odbierania itp. Będzie zdecydowanie bezpieczniejsze. Brak rozróżnienia pomiędzy prawami człowieka, a uprawnieniami jest powodem wielu nieporozumień. Między innymi aby temu zapobiec warto edukować na ten temat nie tylko uczniów... A równoczesna dyskusja na temat obowiązków ucznia, w przypadku edukacji o prawach człowieka, może tworzyć – mimo wszystko – skojarzenia, że „najpierw obowiązki potem prawa”, co nie jest w tym przypadku prawdą. Nie oznacza to, że uczniowie nie mają żadnych obowiązków! Mają i to bardzo dużo – jeden z nich nawet podlega egzekucji w trybie przewidzianym ustawą o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... Brzmi to mało przyjaźnie. To obowiązek szkolny. Pozostałe pozostawmy – to nie to miejsce. Tak jak i prawa oraz obowiązki nauczycieli.

Obowiązkiem władz szkoły, w tym nauczycieli i dyrektora jest nie tylko respektowanie praw człowieka, ale także edukowanie w zakresie problematyki praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem praw dziecka .

Komentarz: tego typu zobowiązanie wynika z katalogu spraw objętych nadzorem

pedagogicznym prowadzonym przez kuratora oświaty, który w treści art. 33 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (*tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r. Nr. 256, poz. 2572 z późn. zm.*), wskazuje że takiemu nadzorowi podlegają także: przestrzeganie praw dziecka i praw ucznia oraz upowszechnianie wiedzy o tych prawach. Chyba wszystko jasne?

Podstawowe prawa człowieka spisane zostały w zacytowanej na wstępie **Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka**, która przyjęta została 10 grudnia 1948 roku przez zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Dokument jest – jak wynika z jego nazwy – jedynie deklaracją.

Aby ochronę praw człowieka uczynić skuteczną, sporządzono 4 listopada 1950 r. **Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**, którą w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikował i podał do powszechnej wiadomości Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej 15 grudnia 1992 roku. Konwencja została przyjęta oraz ogłoszona w *Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1993, Nr 61, poz. 284* - tam właśnie każdy może ją odnaleźć i zapoznać się z treścią.

Zapisy Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności jak i Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej dotyczą zarówno dorosłych jak i dzieci

Komentarz: mimo, że w świetle prawa jest dokładnie tak jak napisałem w ramce, to w rzeczywistości, w praktyce nie do końca jest tak różowo... W naszym kraju, zgodnie z zapisami m.in. kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, a także kodeksu cywilnego, dzieci nie mają zdolności do czynności prawnych, a ich przedstawicielami ustawowymi są rodzice lub prawni opiekunowie. Tym samym to rodzice lub prawni opiekunowie reprezentują dzieci w relacjach z władzą. Niekoniecznie zawsze musi się nam to podobać, ale taka jest sytuacja prawna. Osobiście mam nadzieję, że kiedyś dzieci, jeśli będą miały taką wolę, będą mogły, przynajmniej w niektórych sprawach, występować same w relacjach z władzą. Takie pomysły nadal napotykają na bardzo duży opór dorosłych – wszak to dorośli stanowią prawo. Śmiem twierdzić, że opór ten jednoczy dorosłych bez względu na wszystko co ich różni – w tym poglądy polityczne...

W związku z tym, że nasze Państwo zobowiązało się do przestrzegania zapisów **Konwencji o prawach dziecka**, poniżej przedstawię katalog podstawowych praw dziecka – ucznia, wynikających z Konwencji o prawach dziecka, wraz z ich odpowiednikami zapisanymi w **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej**. Takie umiejscowienie daje uczniom (nie tylko dzieciom) solidne gwarancje roszczenia tych praw.

Prawa ucznia wywodzące się z Konwencji o prawach dziecka:

- **Każdy uczeń posiada prawo do znajomości swoich praw** (artykuły 29 i 42 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 51 gwarantuje każdemu obywatelowi m.in. swobodny dostęp do urzędowych dokumentów go dotyczących. Artykuł 61, daje każdemu obywatelowi prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej. W treści artykułu 87 wskazuje że źródłami prawa są w naszym kraju: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia. Wszystkie te źródła są ogólnodostępne, publikowane w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Dzienniki Ustaw zawierające np. ustawę o systemie oświaty, konwencję o prawach dziecka i inne akty prawa można swobodnie kupić, wypożyczyć w bibliotece lub spróbować szczęścia w sekretariacie jakiegokolwiek urzędu. Najprawdopodobniej są one dostępne także w sekretariacie szkoły. Internet to także dobre miejsce do poszukiwania Dzienników Ustaw i zawartych w nich przepisów. Te dotyczące szkoły najlepiej odszukać na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej – www.men.gov.pl

- **Każdy uczeń posiada prawo do dochodzenia swoich praw** (artykuły 2 i 4 Kopd.)

Konstytucja RP w treści artykułu 63 daje każdemu prawo do składania petycji, wniosków i skarg w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą. Artykuł 72 zapewnia ochronę praw dziecka, dając każdemu prawo żądania od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka. Ponadto Konstytucja gwarantuje każdemu kierowanie wniosków do Rzecznika Praw Obywatelskich (z Rzecznikiem Praw Dziecka przepisy Konstytucji obeszły się już bardziej „miętko”...).

Komentarz: wspomniana „miękkosc” polega na tym, ze Konstytucja RP wspomina jedynie w art. 72 ust. 4, ze to ustawa określa kompetencje i sposob powolywania Rzecznika Praw Dziecka. To wszystko na jego temat. Taką ustawę nieporównywalnie łatwiej zmienić niż Konstytucję! Stąd zdecydowanie bardziej szczegółowe i „twarde” ujęcie Rzecznika Praw Obywatelskich, z konkretnymi gwarancjami konstytucyjnymi zapewniającymi m.in. niezależność, tryb powolywania, kadencyjność, wskazuje na ciężar troski ustawodawcy...

•**Każdy uczeń ma prawo do nauki** (artykuły 28 i 29 Kopd)

Konstytucja RP w treści artykułu 70 określa, że każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. Nauka w szkołach publicznych jest nieodpłatna. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny dostęp do wykształcenia

•**Każdy uczeń ma prawo do wypoczynku i czasu wolnego, uczestnictwa w zabawach i życiu kulturalnym** (artykuł 31 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 73 zapewnia każdemu wolność twórczości artystycznej i korzystania z dóbr kultury

•**Każdy uczeń ma prawo do równego traktowania wobec prawa** (artykuły 2 i 23 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 32 stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany z jakiegokolwiek przyczyny

•**Każdy uczeń ma prawo do ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem oraz wszelkimi formami przemocy fizycznej lub psychicznej** (artykuły 2, 19, 28, 34, 35, 37, 39 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 40 wskazuje, że nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. **Zakazuje się stosowania kar cielesnych.** Artykuł 41 zapewnia nietykalność osobistą i wolność osobistą

Nie wolno ucznia obrażać, poniżać, krzyczeć na niego, ani bić. Nie wolno stosować odpowiedzialności zbiorowej ani publicznego karania. Nie wolno karać ucznia poprzez odebranie mu praw.

•**Każdy uczeń ma prawo do ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne, rodzinne czy też korespondencję** (artykuł 16 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 47 mówi, że każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. W treści artykułu 49 zapewnia wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ponadto artykuł 51 ust. 1. mówi, że nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby. Czyli nie jest tak, że każdy może nas wypytywać o cokolwiek, a my musimy mu odpowiedzieć – bez względu na to jak „ważną” osobą jest pytający.

- **Każdy uczeń ma prawo do ochrony przed bezprawnymi zamachami na jego honor i reputację** (artykuł 16 Kpdp),

Konstytucja RP w treści artykułu 47 zapewnia każdemu prawo do ochrony prawnej czci i dobrego imienia. W treści artykułu 51 ust 4 daje każdemu prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych dotyczących jego osoby

- **Każdy uczeń ma prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach jego dotyczących** (art. 12 Kpdp), **oraz prawo do swobodnej wypowiedzi (poszukiwanie, otrzymywanie i przekazywanie informacji oraz idei wszelkiego rodzaju)** (artykuł 13 Kpdp),

Konstytucja RP w treści artykułu 54 zapewnia każdemu wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji, zakazuje cenzury prewencyjnej środków społecznego przekazu. W treści artykułu 14 zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.

Gazety szkolne także nie podlegają cenzurze prewencyjnej nauczycieli

Komentarz: dwa ostatnie prawa tj. swoboda wyrażania własnych poglądów jak i prawo do swobodnej wypowiedzi (tak samo jak i zdecydowana większość praw człowieka o czym już pisałem wyżej), mogą **podlegać ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę**. Takie ograniczenia to nie to samo co cenzura prewencyjna. Przypominam o tym w tym momencie, ponieważ tak się składa, że te dwa prawa budzą sporo emocji, a przy okazji – i co ważniejsze – korzystanie z nich pociąga za sobą odpowiedzialność, także za skrzywdzenie kogoś... Warto więc zachować niezbędną ostrożność. Ale tylko niezbędną! Nie może to być strach przed napisaniem lub powiedzeniem czegośkolwiek. Ale nie piszmy lub mówmy bzdur! Tym bardziej kiedy mogą kogoś skrzywdzić. W przypadku gazet szkolnych największe obawy budzi możliwość naruszenia dobrego imienia konkretnego nauczyciela lub ucznia albo naruszenie moralności. Nie zdziwmy się więc jeśli chroniąc te wartości, dyrektor szkoły, wstrzyma kolportaż gazety szkolnej zawierającej tego typu treści. Jednak nie obawiajmy się, nie może z takiej ewentualności korzystać pochopnie! Podjęte działania ograniczające uczniowskie prawa do swobody wypowiedzi i wyrażania własnych poglądów będzie musiał dokładnie wyjaśnić i uzasadnić (o ile zajdzie taka potrzeba także przed sądem). Z drugiej strony autor wypowiedzi lub tekstu naruszającego czyjeś dobre imię lub zasady moralności także, być może, będzie musiał co nieco wyjaśniać i całkiem możliwe, że również przed sądem... Nikomu tego nie życzę, prościej wyjaśniać wszystko „na własnym podwórku” ale skoro wszyscy mamy być wobec prawa równi, to nie dziwmy się. Na wszelki wypadek, tego typu, konkretną możliwość tj. ograniczania praw ucznia, związaną z gazetami szkolnymi, warto szczegółowo określić w statucie szkoły. Oczywiście ze wskazaniem wszelkich możliwych dróg roszczenia tych praw, z drogą sądową włącznie.

- **Każdy uczeń ma prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania** (artykuł 14 Kpdp),

Konstytucja RP w artykule 53 zapewnia każdemu wolność sumienia i religii. Zakazuje zmuszania do ujawniania swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania

- **Każdy uczeń ma prawo dostępu do informacji z różnych źródeł** (art. 13, 17 Kpdp),

Konstytucja RP w treści artykułu 61 gwarantuje nam prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów państwowych. W treści artykułu 54 zakazując cenzury prewencyjnej, zapewnia nam bezpośredni dostęp do informacji różnego typu i treści. Jednak bazując na kilkakrotnie już wspomnianych możliwościach zawieszania praw człowieka, możemy się spotkać z działaniami nie tylko utrudniającymi nam dotarcie do niektórych informacji, ale także wręcz uniemożliwiającymi dotarcie do nich (np. treści szerzące nienawiść rasową, nawołujące do

stosowania przemocy itp.)

•**Każdy uczeń ma prawo do swobodnego zrzeszania się** (artykuł 15 Kopd).

Konstytucja RP zapewnia wolność tworzenia stowarzyszeń, ruchów obywatelskich i innych organizacji. W treści artykułu 58 zapewnia każdemu wolność zrzeszania się.

Komentarz: ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.), dościsła sytuację. Artykuł 3 mówi m.in. o tym, że dzieci w wieku od 16 do 18 lat, które mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych, mogą należeć do stowarzyszeń i korzystać z czynnego i biernego prawa wyborczego, z tym że w składzie zarządu stowarzyszenia większość muszą stanowić osoby o pełnej zdolności do czynności prawnych. Natomiast dzieci poniżej 16 lat mogą, za zgodą przedstawicieli ustawowych, należeć do stowarzyszeń według zasad określonych w ich statutach, bez prawa udziału w głosowaniu na walnych zebraniach członków, oraz bez korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego do władz stowarzyszenia. **Jeżeli jednak jednostka organizacyjna stowarzyszenia zrzesza wyłącznie małoletnich, mogą oni wybierać i być wybierani do władz tej jednostki.**

•**Każdy uczeń ma prawo do ochrony zdrowia** (artykuł 24 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 68 zapewnia każdemu prawo do ochrony zdrowia i równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej. Także deklaruje się popieranie rozwoju kultury fizycznej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży

•**Każdy uczeń ma prawo do odpowiedniego poziomu życia** (artykuł 27 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 67 gwarantuje prawo do zabezpieczenia społecznego, a w treści artykułu 69 gwarantuje osobom niepełnosprawnym pomoc w zabezpieczeniu egzystencji. W artykule 71 gwarantuje rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, a zwłaszcza wielodzietnym i niepełnym, prawo do szczególnej pomocy ze strony władz państwowych

•**Każdy uczeń ma prawo do ochrony przed wyzyskiem ekonomicznym lub wykonywaniem niebezpiecznych lub szkodliwych prac** (artykuł 32 Kopd),

Konstytucja RP w treści artykułu 65 zakazuje stalego zatrudniania dzieci do lat 16. Nakazuje także aby odpowiednia ustawa określiła minimalne stawki wynagrodzeń. W treści artykułu 66 wskazuje na prawo każdego do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Gwarantuje prawo do dni wolnych od pracy i płatnych urlopów

•**Każdy uczeń ma prawo do ochrony przed wszelkimi innymi formami wyzysku naruszającego jego dobro** (artykuł 36 Kopd)

Konstytucja RP w treści artykułu 72 gwarantuje dzieciom ochronę przed wyzyskiem

To jedynie – wydaje się – najistotniejsze prawa człowieka-dziecka-ucznia, których można doszukać się w Konwencji o prawach dziecka, znajdujące zastosowanie w rzeczywistości szkolnej. Strona prawna życia szkoły – musi być dostosowana m.in. do wymagań przytoczonych powyżej źródeł prawa. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, przyjmując 7 września 1991 roku **ustawę o systemie oświaty** (tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r. Nr. 256, poz. 2572 z późn. zm), kierował się zasadami zawartymi m.in. w **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Konwencji o prawach dziecka**. Uznano, m.in. że:

„Oświata Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa, a szkoła powinna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności,

demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”

(fragment preambuły ustawy o systemie oświaty)

Analizując zapisy ustawy o systemie oświaty oraz szeregu rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej i Sportu oraz innych ministrów, natrafimy na wiele zapisów określających bezpośrednio lub pośrednio prawa ucznia, które nie zawsze można odnosić do praw człowieka. Są to także liczne uprawnienia, regulujące w najdrobniejszych szczegółach życie uczniowskie. Przepisy te dosyć często ulegają mniejszym lub większym zmianom, stąd **warto sprawdzać na bieżąco źródła prawa aby mieć pewność, że przytaczane przez mnie zapisy są nadal aktualne** (można tego w prosty sposób dokonać śledząc stronę internetową Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu: www.men.gov.pl Zawsze można skorzystać z mojego telefonu komórkowego, pod którym także można poszukiwać przez 7 dni w tygodniu porad dotyczących praw dziecka i ucznia: **0-501-644-020** lub mojego adresu internetowego, pod który można również kierować opinie i zapytania: poczta@maciekosuch.com Moja strona: www.maciekosuch.com

Wspomniana **ustawa o systemie oświaty** głównie w treści artykułu 55 ust. 5, wskazuje dosyć ogólne, podstawowe prawa, które nazywa prawami ucznia. W rzeczywistości większość z nich nie ma nic wspólnego z prawami człowieka – ucznia, o czym niejednokrotnie pisałem w swoich publikacjach – wiele z nich do odszukania na mojej stronie. Czyni to, niestety, sytuację związaną z prawami człowieka w szkołach mało przejrzystą. Są to:

- prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami** (pkt 1),
- prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu** (pkt 2),
- prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań** (pkt 3),
- prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej** (pkt. 4),
- prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem** (pkt 5),
- prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu** (pkt 6).

Bardzo ważne! Ustawa o systemie oświaty gwarantuje samorządowi uczniowskiemu w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych prawo samodzielnego wnioskowania o utworzenie rady szkoły do dyrektora szkoły! Korzystajcie! (art. 51 ust. 9)

A teraz – „coś z zupełnie innej beczki”. Pomocna we wspieraniu uczniowskich spraw może okazać się rada rodziców, która ma prawo do wnioskowania we wszystkich sprawach dotyczących szkoły (art. 54 ust. 1 ustawy o systemie oświaty). Przy okazji przypomnę:

Składki rodziców gromadzone przez radę rodziców w celu wspierania działalności statutowej szkoły są dobrowolne (art. 54 ust. 8). – nikogo nie można zmuszać do płacenia składek, ani wyjaśniania, dlaczego nie płaci.

Skacząc na chwilę do ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. **Karta Nauczyciela** (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, z późn. zm.), warto pamiętać o tym, że zgodnie z treścią art. 6a. ust. 1 pkt 5:

Rada rodziców ma prawo wnioskowania o ocenę pracy każdego nauczyciela szkoły lub jej dyrektora

Komentarz: to niezwykle rzadko wykorzystywane uprawnienie, a szkoda gdyż niezmiernie skuteczne... Korzystając z niego rada rodziców, w zasadzie co roku, może żądać od dyrektora szkoły lub kuratora oświaty (w przypadku dyrektora) dokonania oceny pracy każdego nauczyciela szkoły.

Bardzo ważne! Skoro już zajrzeliśmy do Karty Nauczyciela, to jeszcze chwilę przy niej zostańmy...

Art. 75. 1. Nauczyciele podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za uchybienia godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom, o których mowa w art. 6.

2. Za uchybienia przeciwko porządkowi pracy, w rozumieniu art. 108 Kodeksu pracy, wymierza się nauczycielom kary porządkowe zgodnie z Kodeksem pracy.

Art. 76. 1. Karami dyscyplinarnymi dla nauczycieli są:

- 1) nagana z ostrzeżeniem;
- 2) (uchylony);
- 3) zwolnienie z pracy;
- 3a) zwolnienie z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat od ukarania;
- 4) wydalenie z zawodu nauczycielskiego.

2. Kary dyscyplinarne wymierza komisja dyscyplinarna.

3. Wymierzenie kary dyscyplinarnej określonej w ust. 1 pkt 4 jest równoznaczne z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim.

Przepisy rozszerzają działanie komisji dyscyplinarnej na WSZYSTKICH nauczycieli, a nie jak do tej pory tylko mianowanych i dyplomowanych, ponadto nie ograniczają i nie określają tego, kto może wnioskować do komisji dyscyplinarnej. A skoro tak, to może każdy. Jednak warto przy okazji zobaczyć o naruszeniu jakich to obowiązków określonych w art. 6 wspomina Karta nauczyciela.

Art. 6. Nauczyciel obowiązany jest:

- 1) rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;
- 2) wspierać każdego ucznia w jego rozwoju;
- 3) dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego;
- 4) kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka;
- 5) dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Na koniec omawiania przepisów Karty Nauczyciela rzecz nader istotna!

Na podstawie art. 83 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta nauczyciela (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, z późn. zm.), dyrektor szkoły może zawiesić w pełnieniu

obowiązków nauczyciela, a organ prowadzący szkołę – dyrektora szkoły, przeciwko któremu wszczęto postępowanie karne lub złożono wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, jeżeli ze względu na powagę i wiarygodność wysuniętych zarzutów celowe jest odsunięcie nauczyciela od wykonywania obowiązków w szkole.

W sprawach niecierpiących zwłoki nauczyciel i dyrektor szkoły może być zawieszony przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

Dyrektor szkoły zawiesza w pełnieniu obowiązków nauczyciela, a organ prowadzący szkołę dyrektora szkoły, jeżeli wszczęte postępowanie karne lub złożony wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego dotyczy naruszenia praw i dobra dziecka.

Kierując się zasadą „wyprowadzania” praw z poszczególnych zobowiązań wynikających z zapisów **ustawy o systemie oświaty**, można na podstawie poszczególnych jej artykułów formułować konkretne prawa (często będą to specyficzne uprawnienia, nie mające swojego odniesienia do praw człowieka, innym razem będą to zapisy bezpośrednio gwarantujące realizację praw człowieka). Oczywiście z przyczyn technicznych nie wymienię tutaj wszystkich. Jedynie z art. 1. możemy wywieść **następujące prawa**:

- prawa ucznia do dostosowania treści, metod i organizacji nauczania do jego możliwości, (ust. 4),
- prawa ucznia do korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej (ust. 4),
- prawa ucznia do specjalnych form pracy dydaktycznej (ust. 4),
- prawa uczniów niepełnosprawnych lub niedostosowanych społecznie do pobierania nauki we wszystkich typach szkół, zgodnie z indywidualnymi potrzebami i predyspozycjami (ust. 5),
- prawa uczniów niepełnosprawnych do zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych (ust. 5a),
- prawa uczniów szczególnie uzdolnionych do indywidualnych programów nauczania (ust. 6),
- prawa uczniów do powszechnego dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych (ust. 7),
- prawa uczniów do równych warunków kształcenia (zacieranie różnic pomiędzy różnymi regionami kraju) (ust. 9),
- prawa uczniów do bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki (ust. 10),
- prawa uczniów do opieki przyznawanej uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej (ust. 12),
- prawa uczniów do zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych rozwijających ich zainteresowania i uzdolnienia (ust. 15).

To jedynie niektóre prawa wynikające z artykułu 1. ustawy o systemie oświaty, wskazującego w swej treści na to co zapewnia system oświaty.

Konsekwentnie kierując się tą zasadą, czyli wyprowadzaniem praw ze zobowiązań ustawowych (możemy to robić, gdyż w przeciwnym razie zobowiązania mogą pozostać martwą literą), podam jeszcze kilka przykładów :

- prawa uczniów do bezpłatnego nauczania w szkołach publicznych (art.7),
- prawa uczniów uzdolnionych sportowo do takiej organizacji zajęć dydaktycznych, która umożliwia godzenie zajęć sportowych z nauką (art.9),
- prawa uczniów do nauki religii na ich życzenie bądź rodziców (w przypadku uczniów pełnoletnich tylko na ich życzenie) (art.12),
- prawa uczniów do podtrzymywania tożsamości narodowej, etnicznej, językowej, religijnej (art.13),

- prawo do wcześniejszego rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej (dziecko które przed 1 września kończy 6 lat) (art.16),
- prawo do odroczenia spełniania obowiązku szkolnego (nie więcej niż o jeden rok (art.16),
- prawo uczniów do spełniania obowiązku szkolnego poza szkołą (za zgodą i na warunkach określonych przez dyrektora szkoły, w obwodzie której uczeń mieszka) (art.16),
- prawo ucznia do zapewnienia mu bezpłatnego transportu i opieki lub zwrotu kosztów przejazdu w sytuacji gdy odległość z domu do szkoły jest większa niż 3 kilometry w przypadku uczniów klas I – IV szkoły podstawowej lub 4 kilometry w przypadku klas V i VI lub gimnazjalistów) (art.17),
- prawo ucznia do bezpłatnego transportu i opieki przysługujące uczniom niepełnosprawnym w czasie przewozu do najbliższej szkoły podstawowej, gimnazjum lub ośrodka albo zwrot kosztów przejazdu ucznia i opiekuna środkami komunikacji publicznej, jeżeli dowożenie zapewniają rodzice (art.17),
- prawo ucznia do tego aby rodzice zapewni mu warunki umożliwiające przygotowanie się do zajęć szkolnych (art.18),
- prawo ucznia do wniesienia odwołania do kuratora oświaty od decyzji dotyczącej skreślenia z listy uczniów (w przypadku braku podstaw do natychmiastowej wykonalności decyzji, uczeń ma prawo przez 14 dni nadal chodzić do szkoły i w tym czasie wnosić do kuratora oświaty odwołanie – skreślenie dotyczy tylko uczniów nie objętych obowiązkiem szkolnym) (art.39).

Komentarz: na temat skreślenia, szczegółowo w innych moich publikacjach, także na stronie internetowej. W każdym razie kiedy wniesiemy odwołanie do kuratora oświaty, do momentu nie podjęcia przez niego decyzji podtrzymującej lub uchylającej decyzję dyrektora szkoły, nadal mamy prawo chodzić do szkoły. W przypadku podtrzymania decyzji o skreśleniu, pozostaje nam jeszcze wniesienie sprawy do sądu administracyjnego. Jednak otwarcie tej drogi już nie gwarantuje nam uczestnictwa w zajęciach szkolnych...

Ucznia, który nie ukończył 18 lat, można jedynie - co najwyżej - przenieść do innej szkoły (skreślając z listy uczniów, jednocześnie należy zagwarantować mu możliwość nauki w innej szkole)

Komentarz: powyższa sytuacja wynika po prostu z zapisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej dościślonych w ustawie o systemie oświaty. Mimo to tak jednoznaczne przepisy były różnie stosowane ze względu na nieprecyzyjne ujęcie problemu w ustawie o systemie oświaty. Tak samo przepis interpretuje Rzecznik Praw Obywatelskich – kopia pisma do odszukania na mojej stronie.

- prawo wyborcze czynne i bierne w przypadku wyborów do rady szkoły (nie dotyczy uczniów szkół podstawowych i niektórych gimnazjów) (art.50, 51),

Powtórzę, że na mocy ustawy o systemie oświaty, samorząd uczniowski ma prawo samodzielnego wnioskowania do dyrektora szkoły o utworzenie rady szkoły (nie dotyczy szkół podstawowych)!!! (art. 51 ust. 9)

- prawo wyborcze czynne i bierne w przypadku wyborów do organów samorządu uczniowskiego (art.55),
- prawo ucznia do działania na terenie szkoły w stowarzyszeniach i organizacjach (poza partiami i organizacjami politycznymi) - zgodę na działanie tych organizacji w szkole wydaje dyrektor szkoły (art.56),

Komentarz: ustawa gwarantuje uczniom działanie w stowarzyszeniach i organizacjach na terenie szkoły (które działają w szkole za zgodą jej dyrektora), jednak na zasadach zawartych w przywołanym w innym miejscu prawie o stowarzyszeniach (np. dzieci do ukończenia 16 lat za zgodą rodziców lub prawnych opiekunów).

- prawo ucznia do udziału w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych w przypadku trudności w nauce** (art. 64),
- prawo ucznia do indywidualnego programu lub toku nauki po uzyskaniu stosownej opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej i rady pedagogicznej** (art.66).
- prawo ucznia do pomocy materialnej o charakterze socjalnym lub motywacyjnym** (art. 90a, b, c i dalsze z rozdziału 8a ustawy o systemie oświaty)

Komentarz: jak wspominałem w drugiej części Karty Praw Ucznia pomoc materialna świadczona uczniom do tej pory, regulowana była na poziomie rozporządzenia. Od grudnia 2004 roku, tymi sprawami zajęła się ustawa o systemie oświaty, która została zmieniona, a dotychczasowe rozporządzenie z 1993 roku o pomocy materialnej dla uczniów przestało obowiązywać. Teraz uczniom przysługuje pomoc materialna o charakterze socjalnym (stypendium szkolne lub zasiłek szkolny) i charakterze motywacyjnym (stypendium za wyniki w nauce lub osiągnięcia sportowe, stypendium Prezesa Rady Ministrów, stypendium Ministra Edukacji Narodowej, stypendium Ministra Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego). Macie prawo otrzymać jednocześnie pomoc socjalną i motywacyjną.

Bardzo ważne!!! Jedną z ostatnich zmian treści ustawy o systemie oświaty, dokonana wreszcie latem 2008 r. liberalizuje wprowadzone nie tak dawno przepisy dotyczące „mundurków”, przeciwko, którym jednoznacznie, od samego początku protestowałem. **Art. 64a. 1.** Dyrektor szkoły podstawowej, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalnej oraz szkoły artystycznej może z własnej inicjatywy lub na wniosek rady szkoły, rady rodziców, rady pedagogicznej lub samorządu uczniowskiego, za zgodą odpowiednio rady rodziców i rady pedagogicznej oraz w przypadku, gdy z inicjatywą wystąpił dyrektor szkoły lub wniosku złożonego przez inny podmiot niż samorząd uczniowski - także po uzyskaniu opinii samorządu uczniowskiego, wprowadzić obowiązek noszenia przez uczniów na terenie szkoły jednolitego stroju.

2. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, dyrektor szkoły rozpatruje w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące.
3. Wzór jednolitego stroju, o którym mowa w ust. 1, ustala dyrektor szkoły w uzgodnieniu z radą rodziców i po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i samorządu uczniowskiego.
4. Dyrektor szkoły, w której wprowadzono obowiązek noszenia przez uczniów jednolitego stroju, może w uzgodnieniu z radą rodziców i po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej określić sytuacje, w których przebywanie ucznia na terenie szkoły nie wymaga noszenia przez niego jednolitego stroju.
5. Przepisów ust. 1-4 nie stosuje się w szkołach, w których nie tworzy się rad rodziców.
6. W szkołach, w których nie wprowadzono obowiązku noszenia przez uczniów jednolitego stroju, oraz w szkołach, o których mowa w ust. 5, statut szkoły określa zasady ubierania się uczniów na terenie szkoły.
7. Do zniesienia obowiązku noszenia przez uczniów jednolitego stroju, stosuje się odpowiednio przepisy ust. 1 i 2.

To oczywiście jedynie niektóre prawa, które można wywodzić ze zobowiązań zawartych w ustawie o systemie oświaty.

Artykuł 60 ustawy o systemie oświaty wskazuje na konieczność opracowania przez każdą szkołę bardzo ważnego dokumentu, który nazywa się **statut szkoły**. To właśnie w statucie szkoły odnajdziecie uszczegółowione Wasze prawa, a także obowiązki, kary i nagrody. Tzw. „ramowe statuty szkół” odnajdziecie w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 21 maja 2001 roku, w sprawie statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624 z późn. zm.).

Uczniowie a także rodzice i nauczyciele mogą proponować zapisy, które według nich powinny znaleźć się w statutach szkół. Najlepiej robić to przez swoich reprezentantów – w przypadku uczniów przez kompetentne organy samorządu uczniowskiego. Samodzielne wnioskowanie także jest możliwe. **Statut szkoły jest dokumentem, który – zgodnie z prawem – można i trzeba dostosowywać do potrzeb w granicach prawa, zgodnie z procedurą, która powinna być określona w statucie.** Nie tworzy się go jeden raz na zawsze. Uchwala go rada szkoły lub gdy jej nie powołano - rada pedagogiczna. Tam właśnie m.in. powinny zostać określone prawa człowieka – ucznia oraz sprawy związane z np. usprawiedliwianiem nieobecności, liczbą dozwolonych sprawdzianów, kartkówek, „nieprzygotowań” do lekcji, „dni bez pytania”, itp. czyli krótko mówiąc przywileje i wiele innych.

Statuty szkół są ogólnodostępne dla każdego zarówno ucznia, rodzica jak i nauczyciela. Nikomu nie można odmówić wglądu do treści statutu szkoły, także jeżeli nie jest uczniem konkretnej szkoły (np. kandydat do liceum, który chciałby zapoznać się z katalogiem praw ucznia w szkole, do której zamierza w przyszłości uczęszczać).

Dostępność statutów, a także wielu innych informacji jest gwarantowana nie tylko prawami człowieka przytoczonymi na wstępie, ale także zapisami **ustawy z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej** (Dz. U. z 2001 r. Nr 112, poz. 1198), której zapisy dają każdemu:

- **prawo dostępu do informacji publicznej - od osoby wykonującej prawo do informacji publicznej nie wolno żądać wykazania interesu prawnego lub faktycznego (art.2), zaś udostępnienie informacji następuje bez zwłoki, nie później jednak niż 14 dni po wniosku (art.13).**

Statuty szkół określają m.in.:

- **rodzaje nagród i kar stosowanych wobec uczniów oraz tryb odwoływania się od kary (§16 załącznika nr 2 lub inny w zależności od załącznika, czyli typu szkoły),**
- **przypadki, w których rada pedagogiczna może podjąć uchwałę upoważniającą dyrektora do skreślenia ucznia z listy uczniów (tylko w przypadku uczniów którzy już spełnili obowiązek szkolny) (§17 załącznika nr 4),**
- **przypadki, w których dyrektor gimnazjum może wystąpić do kuratora oświaty z wnioskiem o przeniesienie ucznia do innego gimnazjum (dotyczy też szkoły podstawowej) (§18 załącznika nr 3),**
- **warunki pobytu w szkole zapewniające uczniom bezpieczeństwo (§16 załącznika nr 2),**
- **obowiązki ucznia (§16b załącznika nr 2),**
- **szczegółowe zasady wewnątrzszkolnego systemu oceniania uczniów (§2 załącznika nr 2),**
- **cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz uwzględniające program wychowawczy i program profilaktyki, dostosowane do potrzeb uczniów (oba dokumenty wymagają zaopiniowania przez samorząd uczniowski i radę rodziców) (§2 załącznika nr 2),**
- **formy opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych potrzebna jest pomoc materialna (§2 załącznika nr 2).**

Na początku 2007 roku znowelizowano „ramówkę” statutów uwzględniając konieczność umieszczenia w katalogu obowiązków pewnych ciekawostek. Zupełnie nowych. Chodzi o określenie zasad:

- o **udziału w zajęciach edukacyjnych, przygotowania się do nich oraz właściwego zachowania w ich trakcie,**
- o **usprawiedliwiania, w określonym terminie i formie, nieobecności na zajęciach edukacyjnych,**
- o **dbania o schludny wygląd oraz noszenia odpowiedniego stroju,**
- o **warunków korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na terenie szkoły,**
- o **właściwego zachowania wobec nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz pozostałych uczniów**

Statuty szkół powinny określać: prawa ucznia, z uwzględnieniem praw zawartych w Konwencji o prawach dziecka, oraz tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw ucznia.

Podsumowując: wszystkie prawa ucznia powinniście odnaleźć w statutach szkół, ze szczególnym uwzględnieniem trybu składania skarg w przypadku ich naruszenia.

Gdybyście z nieznanymi powodami nie odszukali trybu składania skarg w przypadku naruszenia waszych praw, przypomnę, że gwarancje dochodzenia Waszych praw zawarte są w zapisie nie tylko Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, cytowanej na wstępie, ale także w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w treści art. 63,**
- **ustawie z dnia 14 czerwca 1960 roku kodeks postępowania administracyjnego** (tekst jednolity: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071) w treści działu VIII, .
- **rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002r. w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków** (Dz. U. z 2002r. Nr 5, poz. 46).

Komentarz: wypada podkreślić, że w imieniu dzieci skargi składają ich rodzice lub prawni opiekunowie. Piszę to z ciężkim sercem ale takie jest prawo. Mam nadzieję, że kiedyś nadejdzie taki czas, że dzieci będą miały zagwarantowane prawo do składania skarg chociażby do Rzecznika Praw Dziecka, bo jak na dzisiaj to nie mają nawet tego... Jednak w ich obronie mogą, na szczęście występować dorośli – jeżeli oczywiście zechcą.

Ponadto – zgodnie z **ustawą o systemie oświaty** (art. 33) **kurator oświaty pełniąc nadzór pedagogiczny nad szkołami, nadzoruje w szczególności m.in. przestrzeganie statutu szkoły oraz przestrzeganie praw ucznia oraz praw dziecka, a także upowszechnianie wiedzy na ten temat.**

Zawsze tam – do właściwego kuratorium oświaty - możesz zwrócić się z prośbą o pomoc, kiedy inne osoby lub instytucje zawiodą. Pomocą powinni służyć także: Rzecznik Praw Obywatelskich i Rzecznik Praw Dziecka.

Myślę, że nikt już nie będzie wątpił, że istnieją instrumenty prawne pozwalające dochodzić swoich praw! Zapraszam do lektury drugiej części Karty praw ucznia, która stanowi integralną całość Karty. Za treści zawarte zarówno w części pierwszej jak i drugiej biorę całkowitą odpowiedzialność.

Maciek Osuch - kontakt i zapytania, także zgłaszanie problemów: poczta@maciekosuch.com lub tel. kom. 0-501-644-020. Przypominam stronę: www.maciekosuch.com

Karta praw ucznia - część druga

W tej części Karty postaram się omówić najważniejsze z punktu widzenia większości uczniów źródła prawa w postaci rozporządzeń i inne, z których treści już bardzo szczegółowo wynikają kolejne prawa i uprawnienia ucznia. Raczej nie będę wchodził w szczegóły zawartości - z dwóch powodów. Po pierwsze - przyczyny techniczne (objętość tekstu). Po drugie - stosunkowo częsta zmiana zapisów rozporządzeń.

Jako pierwsze – inaczej być nie mogło:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562).

Prawa wynikające z treści rozporządzenia (uwaga, zawiera załączniki!), przysługujące uczniom:

- prawo ucznia do bycia zapoznanym na początku każdego roku z wymaganiami edukacyjnymi niezbędnymi do uzyskania poszczególnych ocen klasyfikacyjnych, wynikającymi z realizowanego przez nauczyciela programu nauczania oraz ze sposobami sprawdzania osiągnięć edukacyjnych. Przekazanie tych informacji na początku każdego roku szkolnego należy do obowiązków nauczyciela (prawo to dotyczy także rodziców lub opiekunów prawnych ucznia) (§ 4 ust. 1 pkt 1 i 2),
- prawo ucznia do bycia zapoznanym na początku każdego roku szkolnego, przez wychowawcę klasy, z warunkami, sposobem i kryteriami oceniania zachowania, a także z warunkami i trybem uzyskiwania wyższej niż przewidywana, rocznej oceny klasyfikacyjnej z zachowania oraz o skutkach ustalenia uczniowi nagannej rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania (prawo to dotyczy także rodziców lub opiekunów prawnych ucznia) (§ 4 ust. 2),
- prawo do bycia zapoznanym na początku każdego roku szkolnego przez nauczyciela z warunkami i trybem uzyskania wyższej niż przewidywana, rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych (prawo to dotyczy także rodziców lub opiekunów prawnych ucznia) (§ 4 ust. 1 pkt 3),
- prawo ucznia do tego aby ocena była jawna zarówno dla niego jak i jego rodziców (opiekunów prawnych) (§ 5 ust. 1),

Warto zaznaczyć, że w szkole muszą być ustalone warunki i sposób przekazywania Waszym rodzicom lub prawnym opiekunom informacji o Waszych postępach lub trudnościach w nauce (§ 3 ust. 3 pkt 7),

- prawo ucznia do udostępnienia mu jak i jego rodzicom lub prawnym opiekunom, jego sprawdzonych i ocenionych pisemnych prac kontrolnych oraz innej dokumentacji dotyczącej oceniania – konieczny jest wniosek (jest to prawo bezwarunkowe, co oznacza, że nie trzeba określać w statutach szkół warunków dostępu do tych informacji – dotyczy również rodziców i opiekunów prawnych) (§ 5 ust. 3),

Udostępnianie pracy to także możliwość jej kopiowania np. kserowania. Nikt nie może Wam zabronić skopiowania Waszej pracy! A wspomniana „inna dokumentacja” to chociażby arkusze ocen, dzienniki (ale tylko w części Was dotyczącej) itd.

Komentarz: w tej sprawie istnieje jednoznaczne stanowisko Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, wyrażone w piśmie z 2003 roku skierowanym do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, sygnatura: DP-021-241/03/ES – do odszukania na mojej stronie.

- **prawo ucznia do uzyskania od nauczyciela ustalającego ocenę jej uzasadnienia – konieczny jest wniosek (prawo dotyczy również rodziców i opiekunów prawnych ucznia) (§ 5 ust. 2),**

Nareszcie zniknęło słowo „powinien”... Teraz to już prosty obowiązek nauczyciela a nie jego wola!

Komentarz: dla większości osób słowo: „powinien” było jednoznaczne. Jednak byli wątpiący, którzy dyskutowali, że to nie to samo co „musi”. Teraz jest jasno i bez dyskusji.

- **prawo ucznia do dostosowania wymagań edukacyjnych do jego indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych (§ 6),**
- **prawo ucznia do tego aby w ustalaniu oceny z wychowania fizycznego, techniki, plastyki i muzyki (jeżeli nie są to zajęcia kierunkowe), w szczególności brano pod uwagę wysiłek władany przez niego w wywiązywanie się obowiązków wynikających ze specyfiki tych zajęć (§ 7),**
- **prawo ucznia do tego aby być zwolnionym z zajęć wychowania fizycznego, informatyki lub technologii informacyjnej na podstawie opinii o ograniczonych możliwościach uczestniczenia w tych zajęciach, wydanej przez lekarza, na czas określony w opinii (§ 8),**
- **prawo ucznia do tego aby być zwolnionym z zajęć edukacyjnych z drugiego języka obcego, jeżeli posiada on wadę słuchu lub głęboką dysleksję rozwojową (§ 10),**
- **prawo ucznia do bycia poinformowanym przed rocznym, klasyfikacyjnym zebraniem plenarnym rady pedagogicznej o przewidywanych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych i zachowania. Informacje przekazują poszczególni nauczyciele oraz wychowawca klasy, w formie i terminie określonych w statucie szkoły (§ 11 ust. 9),**

Warto zwrócić uwagę na statut i zapoznać się z terminem i formą powiadamiania – warto również domagać się wpisania tam pismen formy powiadamiania, za potwierdzeniem (uniknie się wtedy sporo kłopotów...)

- **prawo ucznia do tego aby szkoła - w przypadku stwierdzenia w wyniku klasyfikacji śródrocznej, że poziom jego osiągnięć edukacyjnych uniemożliwi lub utrudni kontynuowanie nauki w klasie programowo wyższej - stworzyła mu w miarę możliwości szansę uzupełnienia braków (§ 16),**

Komentarz: problem z uczniami ostatnich klas... Wygląda na to, że w ich przypadku szkoła nie ma obowiązku stwarzania takich szans... Ponadto, na szczęście, zniknęło budzące wątpliwości słowo: „powinna” – teraz szkoła po prostu „stwarza”.

- **prawo ucznia do egzaminu klasyfikacyjnego w przypadku kiedy uczeń jest nieklasyfikowany z jednego, kilku lub wszystkich obowiązkowych zajęć edukacyjnych z powodów**

usprawiedliwionych (uczeń może nie być klasyfikowany jeżeli brak jest podstaw do ustalenia oceny klasyfikacyjnej z powodu jego nieobecności na zajęciach edukacyjnych przekraczających połowę czasu przeznaczonych na te zajęcia w szkolnym planie nauczania). Termin egzaminu klasyfikacyjnego uzgadnia się z uczniem i jego rodzicami (prawnymi opiekunami) – Uwaga! Po zmianach już **nie uzgadnia się** z uczniem i jego rodzicami (prawnymi opiekunami) liczbę zajęć edukacyjnych, z których uczeń może zdawać egzaminy w ciągu jednego dnia (§ 17 ust. 2),

- prawo ucznia do ubiegania się o egzamin klasyfikacyjny z jednego, kilku lub wszystkich zajęć edukacyjnych w przypadku nieusprawiedliwionej nieobecności na tych zajęciach, która była powodem braku uzyskania oceny klasyfikacyjnej. Prośbę o tego typu egzamin należy skierować do rady pedagogicznej, która **może, ale nie musi** wyrazić zgodę na taki egzamin – termin uzgadnia się dokładnie jak powyżej (§ 17 ust. 3)
- prawo ucznia do obecności rodziców lub prawnych opiekunów (w charakterze obserwatorów) w trakcie zdawania egzaminu klasyfikacyjnego (§ 17 ust. 13),
- niestety kolejne nowelizacje zlikwidowały prawo ucznia do uzyskania promocji do klasy programowo wyższej, bez jakichkolwiek warunków w przypadku kiedy jest się uczniem klasy pierwszej, drugiej lub trzeciej szkoły podstawowej - takiego ucznia można było do niedawna pozostawić na drugi rok w tej samej klasie tylko w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych odpowiednią opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz w porozumieniu z rodzicami ucznia (prawnymi opiekunami). Aktualnie wystarczy już tylko zasięgnięcie opinii rodziców lub prawnych opiekunów...(§ 20 ust. 9.),

Pozostało jednak nadal wyłączne prawo rodziców lub prawnych opiekunów do występowania o taką opinię – szkoła nie może zmusić rodziców do wnioskowania o tego typu dokument, ani żądać okazania takiego dokumentu przez rodziców - jest to jedynie dobra wola rodziców lub prawnych opiekunów! Proszę, więc ostrożnie – przekazując taką opinię szkole ryzykujecie pozostawienie dziecka na drugi rok mimo Waszych, rodzicielskich protestów!

- prawo ucznia – począwszy od klasy czwartej szkoły podstawowej – do uzyskania promocji do klasy programowo wyższej, jeżeli ze wszystkich obowiązkowych zajęć edukacyjnych, określonych w szkolnym planie nauczania, uczeń uzyskał roczne oceny klasyfikacyjne wyższe od oceny niedostatecznej (§ 20 ust. 3.). **Uwaga! Pamiętajcie o komplikacjach z naganną klasyfikacją, roczną oceną zachowania – przy drugiej grozi ryzyko powtarzania, przy trzeciej powtarzacie klasę lub nie kończycie szkoły.**

- prawo ucznia – w przypadku braku promocji – do powtarzania klasy (§ 20 ust. 8.),

Komentarz: to jest prawo jednoznaczne. Nie jest, więc zgodna prawem praktyka stosowana w wielu szkołach, często tych „elitarnych” gdzie nie zezwala się na powtarzanie klasy generalnie uczniom klas pierwszych a i wyższych! To łamanie prawa.

- prawo ucznia do zdawania egzaminu poprawkowego gdy uzyskał on w wyniku rocznej klasyfikacji ocenę niedostateczną z jednych obowiązkowych zajęć edukacyjnych (począwszy od klasy czwartej szkoły podstawowej). W wyjątkowych przypadkach rada pedagogiczna może wyrazić zgodę na zdawanie egzaminu poprawkowego z dwóch obowiązkowych zajęć edukacyjnych (§ 21 ust. 1.),

Prawo do egzaminu poprawkowego, nareszcie przysługuje uczniom wszystkich klas – do tej pory z niezrozumiałych powodów wyłączano uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej i gimnazjum!!!

- prawo ucznia do tego, aby rada pedagogiczna biorąc pod uwagę jego możliwości edukacyjne (jeżeli jest uczniem szkoły podstawowej lub gimnazjum) rozważyła możliwość promowania do klasy programowo wyższej, w przypadku jeżeli nie zdał on egzaminu poprawkowego z jednych zajęć edukacyjnych (o ile te zajęcia są realizowane w klasie programowo wyższej). Tego typu możliwość istnieje tylko jeden raz w ciągu etapu edukacyjnego i zależy tylko i wyłącznie od woli rady pedagogicznej (§ 21 ust. 10).
- prawo ucznia do ukończenia szkoły z wyróżnieniem w przypadku gdy uzyskał on w wyniku klasyfikacji końcowej z wszystkich zajęć edukacyjnych ocenę co najmniej 4,75 oraz co najmniej bardzo dobrą ocenę zachowania (§ 20 ust. 4.).

Po raz pierwszy w tego typu przepisach pojawiają się także inne ważne sprawy, o których wspomniałem, ale które warto powtórzyć i podkreślić:

- prawo ucznia do ustalonych w szkole warunków i trybu uzyskania wyższych niż przewidywane rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania (§ 3 ust. 3 pkt 6.).

To ważny zapis dający możliwość poprawiania ocen na koniec roku – także niedostatecznej, nie tylko w trybie egzaminu poprawkowego, gdyż zniknął nieszczęsny przepis zawierający słowo: „tylko”...

- prawo ucznia do oceny zachowania, po uprzednim zasięgnięciu przez wychowawcę klasy opinii nauczycieli, uczniów danej klasy oraz ocenianego ucznia (§ 12 ust. 1.).
- prawo ucznia u którego stwierdzono zaburzenia lub odchylenia rozwojowe, do tego aby przy ustalaniu oceny klasyfikacyjnej jego zachowania, koniecznie uwzględniono wpływ stwierdzonych zaburzeń lub odchylenia na jego zachowanie na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego albo indywidualnego nauczania lub opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej (§ 15 ust. 6.)

Ocena zachowania nie wpływa na oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych.

Ocena ta uwzględnia w szczególności:

- wywiązywanie się z obowiązków ucznia,
- postępowanie zgodne z dobrem społeczności szkolnej,
- dbałość o honor i tradycje szkoły,
- dbałość o piękno mowy ojczystej,
- dbałość o bezpieczeństwo i zdrowie własne oraz innych osób,
- godne, kulturalne zachowanie się w szkole i poza nią,
- okazywanie szacunku innym osobom (§ 15 ust. 1.).

Pozostaje mieć nadzieję, że kryterium dotyczące zachowania się poza szkołą będzie dotyczyło tylko imprez i zajęć organizowanych przez szkołę. W przeciwnym razie mielibyśmy rozciągnięcie roli ucznia na życie prywatne, które przecież podlega ochronie prawnej...

Komentarz: nie oznacza to, że poza szkołą to już – ponownie - „hulaj dusza, piekła nie ma”. Jestem jednak zdecydowanym przeciwnikiem oceniania zachowania w ogóle, a tym bardziej w takiej

formie jak ma to miejsce do tej pory i uważam, że to jak się zachowujemy nie powinno być zależne od miejsca gdzie akurat jesteśmy, ale powinno zależeć od naszej kultury. A jeśli nie wiem jak się zachować, to jak to ktoś ładnie powiedział: „w takich sytuacjach na wszelki wypadek zachowaj się porządnie”. I tyle. Jednak uzyskane z Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stanowisko w tej sprawie, w odpowiedzi na mój wniosek, nie jest tak jednoznaczne – do odszukania na mojej stronie. Trudno.

UWAGA!

Uwaga na zagrożenia zawarte w § 15...

ust. 8. Rada pedagogiczna może podjąć uchwałę o niepromowaniu do klasy programowo wyższej lub nieukończeniu szkoły przez ucznia, któremu w danej szkole po raz drugi z rzędu ustalono naganną roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania.

ust. 9. Uczeń, któremu w danej szkole po raz trzeci z rzędu ustalono naganną roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania, nie otrzymuje promocji do klasy programowo wyższej, a uczeń klasy programowo najwyższej w danym typie szkoły nie kończy szkoły.

Komentarz: powyższego akurat nie będę komentować...

- **prawo ucznia, który uzyskał w wyniku egzaminu klasyfikacyjnego ocenę niedostateczną do zdawania egzaminu poprawkowego (§ 21 ust.1.),**
- **prawo ucznia lub jego rodziców (opiekunów prawnych), który uzyskał w wyniku egzaminu poprawkowego ocenę niedostateczną, do zgłoszenia zastrzeżeń do dyrektora szkoły, jeżeli uzna on (lub rodzice albo opiekunowie prawni), że ocena została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tej oceny – czas: do 5 dni od dnia przeprowadzenia egzaminu (§ 19 ust. 10.)**
- **prawo ucznia lub jego rodziców (opiekunów prawnych), którzy uznali że roczna ocena klasyfikacyjna została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tej oceny, do zgłoszenia zastrzeżeń do dyrektora szkoły – czas: do 7 dni po zakończeniu zajęć dydaktyczno-wychowawczych (§ 19 ust. 1.)**

W obu powyżej wymienionych sytuacjach, w przypadku stwierdzenia że ocena została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu jej ustalania, dyrektor szkoły powołuje komisję (4 osoby), która przeprowadza sprawdzian wiadomości i umiejętności ucznia (pisemnie i ustanie) i ustala taką ocenę.

Termin takiego sprawdzianu uzgadnia się z uczniem i jego rodzicami (prawnymi opiekunami).

W przypadku oceny zachowania komisja (bywa że i 7 osób!) ustala ocenę w drodze głosowania.

Ocena ustalona przez taką komisję jest ostateczna!

Wyjątkiem jest ustalanie takiej oceny, po wniesieniu zastrzeżeń odnośnie wyniku egzaminu klasyfikacyjnego – taką ocenę można wtedy poprawiać jeszcze w drodze egzaminu poprawkowego, a wygląda na to, że do tego całą procedurę można ponownie powtórzyć w przypadku niepowodzenia na tymże egzaminie i wniesieniu kolejnych zastrzeżeń... No ale na tym to już chyba koniec. Takie prawo...

Tak na marginesie – przepisy milczą zupełnie na temat quorum komisji, nareszcie rozwiązano problemy, który sygnalizowałem czyli: co robić kiedy w szkole nie pracuje psycholog lub pedagog. To było dosyć szerokie pole do powstawania problemów...

Biorąc pod uwagę obszerność i szczegółowość zapisów regulujących warunki i sposób przeprowadzania i organizowania sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminów maturalnych,

egzaminu dojrzałości, egzaminu z nauki zawodu i egzaminu z przygotowania zawodowego, prawa dotyczące tychże przedstawię jedynie w bardzo skróconej formie i najczęściej w zakresie mniej lub bardziej wspólnym dla wszystkich egzaminów. Przepraszam. Zainteresowani powinni koniecznie dotrzeć do wymienionego na wstępie rozporządzenia dotyczącego oceniania, w którym zawarte są wszystkie szczegóły.

- uczeń ma prawo – w przypadku specyficznych trudności w uczeniu się, na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej publicznej lub niepublicznej - do przystąpienia do sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych (np. inne arkusze, dłuższy czas, w domu, oddzielna sala, szpital, komputer itp.) (§ 37),
- dokładnie takie samo jak powyższe, przysługuje absolwentom przystępującym do egzaminu maturalnego (§59), oraz absolwentom przystępującym do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe (§ 111), a także zdającym egzamin dojrzałości (§ 12 załącznika nr 1),

Taką opinię poradnia psychologiczno-pedagogiczna powinna wydać nie później niż do końca września roku szkolnego, w którym przeprowadzany jest egzamin lub sprawdzian, z tym że w przypadku sprawdzianu nie wcześniej niż po ukończeniu III klasy szkoły podstawowej, w przypadku egzaminu gimnazjalnego nie wcześniej niż po ukończeniu szkoły podstawowej, a w przypadku egzaminu maturalnego, egzaminu dojrzałości lub potwierdzającego kwalifikacje zawodowe nie wcześniej niż na dwa lata przed jego terminem.

Opinia ta powinna być przedstawiona dyrektorowi szkoły w terminie do 15 października roku szkolnego w którym odbędzie się egzamin gimnazjalny, maturalny, dojrzałości, potwierdzający kwalifikacje zawodowe lub sprawdzian .

- uczeń ma prawo – w przypadku choroby lub czasowej niesprawności, na podstawie zaświadczenia o stanie zdrowia wydanego przez lekarza może przystąpić do sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego w warunkach i formie odpowiednich ze względu na stan jego zdrowia (§ 34),
- dokładnie takie samo jak powyższe, przysługuje absolwentom przystępującym do egzaminu maturalnego (§ 55) lub egzaminu dojrzałości (§ 12 załącznika nr 1)

Ciekawe że w przypadku choroby lub czasowej niesprawności takie prawo – do warunków i formy odpowiedniej ze względu na stan zdrowia nie przysługuje absolwentom przy egzaminie potwierdzającym kwalifikacje zawodowe...

- uczeń ma prawo – w przypadku choroby lub czasowej niesprawności, na podstawie zaświadczenia o stanie zdrowia wydanego przez lekarza może przystąpić do sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego w warunkach i formie odpowiednich ze względu na stan jego zdrowia (§ 37 ust. 5.),
- dokładnie takie samo jak powyższe, przysługuje absolwentom przystępującym do egzaminu maturalnego (§ 59 ust. 6.) lub egzaminu dojrzałości (§ 12 załącznika nr 1)
- na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) udostępnia się uczniowi lub jego rodzicom sprawdzoną i ocenioną pracę do wglądu w miejscu i czasie wskazanym przez dyrektora komisji okręgowej (§ 50)
- na wniosek absolwenta sprawdzony i oceniony arkusz egzaminacyjny, w tym karta odpowiedzi, są udostępniane absolwentowi do wglądu w miejscu i czasie wskazanym przez dyrektora komisji okręgowej (§ 107)
- także na wniosek zdającego egzamin zawodowy karta odpowiedzi, karta obserwacji i arkusze

obserwacji są udostępniane do wglądu zdającemu w miejscu i czasie wskazanym przez dyrektora komisji okręgowej (§ 141)

- na wniosek absolwenta zdającego egzamin dojrzałości, sprawdzona i oceniona praca egzaminacyjna jest jemu udostępniana – bez ograniczeń! (§ 41 załącznika nr 1)

Pojawiło się pierwszy raz takie pojęcie jak „do wglądu”. Pozostaje mieć nadzieję, że szybko powstanie wykładnia, która nie zawęzi konstytucyjnego prawa i taką pracę będzie można także kopiować. Na razie nic pewnego...

W przypadku zdających egzamin dojrzałości takie pojęcie nie występuje – po prostu udostępnia się nie wskazując nawet miejsca i czasu!

Komentarz: myślę, że konieczna jest jednoznaczna, kolejna interpretacja. Dzięki staraniom Rzecznika Praw Obywatelskich jednoznacznie dowiedzieliśmy się, że można kserować dokumentację „starych” egzaminów. Jednak to była inna dokumentacja. „Nowe” egzaminy, to specjalne druki, formularze, procedury itd. Ja uważam, że można kserować nadal i zapis Konstytucyjny z którego wynika taka ewentualność odnosi się także do „nowych” egzaminów, a stanowisko Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, wyrażone w piśmie z 2003 roku skierowanym do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, sygnatura: DP-021-241/03/ES – do odszukania na mojej stronie – można rozciągnąć także na tę sytuację. Jednak, jak we wstępie – jednoznaczna interpretacja pozwoli spać spokojnie. Jak tylko będzie – dam znać.

Uczeń lub absolwent może w terminie dwóch dni od daty odpowiednio: sprawdzianu, odpowiedniej części egzaminu gimnazjalnego, maturalnego w części ustnej lub pisemnej z konkretnego przedmiotu albo etapu pisemnego lub praktycznego egzaminu zawodowego zgłosić zastrzeżenia do dyrektora komisji okręgowej, jeżeli uzna, że w trakcie sprawdzianu albo egzaminu zostały naruszone przepisy dotyczące jego przeprowadzania.

Dyrektor komisji okręgowej rozpatruje zgłoszone zastrzeżenia w ciągu 7 dni od daty ich otrzymania. Rozstrzygnięcie dyrektora komisji okręgowej jest ostateczne (§ 146),

- uczeń lub absolwent, który jest chory ma prawo korzystać w czasie trwania sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego lub egzaminu zawodowego ze sprzętu medycznego i leków koniecznych ze względu na jego chorobę (§ 145),

Dotychczas takie prawo przysługiwało również osobom niepełnosprawnym. Od tego momentu już nie?

Komentarz: mam nadzieję, że tworzący przepisy po prostu uznali sytuację dziecka niepełnosprawnego za oczywistą i nie wymagającą dościślenia, znajdującą swoje miejsce w innych przepisach. Może jednak warto? Ponieważ analizując literalnie: dziecko niepełnosprawne korzystające np. ze sprzętu medycznego to nie to samo co dziecko chore, a tylko choremu uczniowi i absolwentowi korzystanie z takiego sprzętu i leków przysługuje na mocy tego przepisu.

- jeżeli w wyniku wykonania zadania egzaminacyjnego (np. egzamin z nauki zawodu) powstanie przedmiot, który na wniosek absolwenta ma stanowić jego własność, materiały do jego wykonania zapewnia absolwent (§ 11 załącznika nr 2, którego treść dotyczy egzaminu z nauki zawodu i z przygotowania zawodowego),

Krótko mówiąc, jeżeli będzie to własność szkoły to szkoła zapewnia materiały

To tyle jeżeli chodzi o rozporządzenie o ocenianiu. Dużo więcej w oryginale – polecam!

Krótki przegląd kilku pozostałych, istotnych dla ucznia, dokumentów:

Większość praw ucznia związanych z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej odnaleźć możemy w **rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych w tym publicznych poradni specjalistycznych** (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46).

Przykłady niektórych z nich:

- uczeń ma prawo do pomocy ze strony poradni psychologiczno-pedagogicznych - pomoc udzielana jest dobrowolnie i nieodpłatnie (§ 2),
- uczeń ma prawo korzystać z pomocy poradni m.in. w postaci interwencji w środowisku ucznia (§ 1),
- uczeń, u którego stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się, lub zaburzenia i odchylenia rozwojowe ma prawo – na wniosek rodziców – uzyskać opinię poradni w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych do jego indywidualnych potrzeb (§ 4).

Kolejne prawa związane z pomocą psychologiczno-pedagogiczną możesz znaleźć w **rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych** (Dz. U. Nr 173, poz. 1072).

- uczeń ma prawo – na wniosek rodziców – ubiegać się o orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego (§ 2, § 3 i inne),
- uczeń ma prawo w przypadku kiedy stan jego zdrowia uniemożliwia mu lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły – na wniosek jego rodziców lub opiekunów prawnych – starać się o wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania (§ 2, §3 i inne).

Szkoła jest także zobowiązana do udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom, a zasady jej realizowania określa **rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach** (Dz. U. z 2003 r. Nr 11, poz. 114)

- uczeń ma prawo do pomocy psychologiczno-pedagogicznej świadczonej w szkole w postaci m.in.: zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych oraz innych, klas wyrównawczych i klas terapeutycznych (z wyjątkiem szkół specjalnych), zajęć psychoedukacyjnych, porad. Objęcie ucznia niektórymi formami pomocy wymaga zgody rodziców (zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia specjalistyczne, psychoedukacyjne, nauka w klasie wyrównawczej), a w przypadku klasy terapeutycznej dodatkowo opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej (§ 5, 9),
- korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dobrowolne i nieodpłatne (§ 3).
- uczeń ma prawo oczekiwać ze strony szkoły pomocy w postaci m.in. działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych (§ 2).

Uczniowie rozpoczynający naukę w szkole lub przenoszący się z jednej szkoły do innej mogą korzystać z zapisów **rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. roku w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz**

przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz. U. z 2004 r. Nr 26, poz. 232)

- uczeń ma prawo starać się – na wniosek rodziców - być przyjętym do szkoły podstawowej lub gimnazjum mieszkając poza jej obwodami, w przypadku gdy szkoła dysponuje wolnymi miejscami (§ 4, § 5)
- uczeń ma prawo w poniższych sytuacjach, w przypadku równorzędnych wyników uzyskanych w postępowaniu kwalifikacyjnym, skorzystać z pierwszeństwa w przyjęciu do szkoły. Z prawa mogą korzystać:
 - sieroty, osoby przebywające w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz osoby umieszczone w rodzinach zastępczych (§10),
 - kandydaci o ukierunkowanych i udokumentowanych zdolnościach, którym ustalono indywidualny program lub tok nauki (§10),
 - kandydaci z problemami zdrowotnymi ograniczającymi możliwości wyboru kierunku kształcenia ze względu na stan zdrowia potwierdzonymi opinią publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej (§10)

Prawo do pierwszeństwa przyjęcia do szkoły w przypadku równorzędnych wyników, nie przysługuje już dzieciom nauczycieli – dotychczasowy art. 59 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku - Karta nauczyciela (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, z późn. zm.), został uchylony – oczywiście po niezbędnej interwencji Rzecznika Praw Obywatelskich

Istotne udogodnienia w przyjmowaniu do szkół mają laureaci konkursów o zasięgu wojewódzkim i ponadwojewódzkim, laureaci turniejów, laureaci i finaliści olimpiad.

- uczeń ma prawo ubiegania się o przejście z jednej szkoły do innej (zmiany szkoły) – w takiej sytuacji do klasy programowo wyższej przyjmuje się go na podstawie m.in.:
 - świadectwa ukończenia klasy programowo niższej i odpisu arkusza ocen wydane przez szkołę, z której uczeń odszedł,
 - pozytywnych wyników egzaminów klasyfikacyjnych, w przypadku przyjmowania:
 - do szkoły podstawowej lub gimnazjum ucznia, który spełnia obowiązek szkolny poza szkołą,
 - do szkoły ponadgimnazjalnej ucznia, który spełnia obowiązek nauki poza szkołą,
 - do klasy programowo wyższej niż to wynika z ostatniego świadectwa szkolnego ucznia zmieniającego typ szkoły lub profil klasy albo przedmiot realizowany w zakresie rozszerzonym,
 - do szkoły ponadgimnazjalnej lub ponadpodstawowej ucznia przechodzącego ze szkoły niepublicznej nie posiadającej uprawnień szkoły publicznej (§ 19)
- uczeń ma prawo skorzystać z następujących możliwości, jeżeli przy zmianie szkoły wystąpi „problem języków obcych” tzn. w klasie do której uczeń się przenosi nie naucza się języka obcego, którego uczył się poprzedniej szkole, a rozkład zajęć uniemożliwia mu ewentualne uczęszczanie na lekcje z inną klasą w tej samej szkole:
 - uczyć się języka obcego obowiązującego w klasie do której uczeń przechodzi wyrównując braki programowe we własnym zakresie do końca roku szkolnego,
 - kontynuować we własnym zakresie naukę dotychczasowego języka obcego (wtedy zdaje egzamin klasyfikacyjny),
 - uczęszczać na zajęcia języka, którego uczeń uczył się do tej pory w innej szkole (§ 21).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 roku w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz. U. z 2002r. Nr 3, poz. 28),

- uczeń ma prawo (w konkretnych sytuacjach) ubiegać się o zezwolenie na indywidualny program lub tok nauki. Zezwolenie takie może być udzielone po upływie co najmniej jednego roku nauki, a w uzasadnionych przypadkach – po śródrocznej klasyfikacji ucznia. W przypadku indywidualnego toku nauki, uczeń może realizować w ciągu jednego roku szkolnego program nauczania nawet z zakresu więcej niż dwóch klas (wtedy potrzebna jest pozytywna opinia organu sprawującego nadzór pedagogiczny)

Jednym z praw zapisanych w katalogu praw dziecka – człowieka jest prawo do odpowiedniego poziomu życia. **Kwestia pomocy materialnej dla uczniów regulowana jest ustawą o systemie oświaty w specjalnym rozdziale 8a zatytułowanym: Pomoc materialna dla uczniów.** Sprawy te omawiam w części pierwszej, przy okazji omawiania ustawy o systemie oświaty.

Sprawy związane z usprawiedliwianiem nieobecności reguluje **porozumienie pomiędzy Ministerstwem Edukacji Narodowej a Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej zawarte w piśmie z dnia 15 lutego 1994 roku Nr DKO-430-1/94/ZF oraz z czerwca 1994 roku Nr DKO-430-1/2/94.**

- w przypadku usprawiedliwiania nieobecności ucznia na zajęciach lekcyjnych nie jest wymagane dokumentowanie jej powodu zaświadczeniem lekarskim,
- uczniowie pełnoletni mają prawo sami usprawiedliwiać swoją nieobecność na zajęciach lekcyjnych.

Komentarz: wspomniane powyżej porozumienie, jest do odszukania na mojej stronie internetowej.

Ważna sprawa!!! Uczniowie pełnoletni nie podlegają już władzy rodzicielskiej tym samym mogą korzystać z praw cywilnych (i nie tylko) przysługujących osobom dorosłym. Wiąże się to oczywiście z pełną odpowiedzialnością za własne czyny.

Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 roku o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78, z późn. zm.).

- uczennica w ciąży ma prawo żądać od szkoły aby ta udzieliła jej urlopu oraz innej pomocy niezbędnej do ukończenia przez nią edukacji, w miarę możliwości nie powodując opóźnień w zaliczaniu przedmiotów. Jeżeli ciąża, poród lub połóg powodują niemożliwość zaliczenia w terminie egzaminów ważnych dla ciągłości nauki, szkoła zobowiązana jest do wyznaczenia dodatkowego terminu egzaminu dogodnego dla kobiety, w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy (art.3).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. z 2002 r. Nr 13, poz. 125)

- uczeń ma prawo do bycia poinformowanym przez dyrektora szkoły o organizacji, terminach przeprowadzania i warunkach udziału w konkursach, olimpiadach i turniejach (§ 15),
- uczeń przystępuje do zawodów dobrowolnie (§ 15),
- organizatorzy konkursów, olimpiad i turniejów pokrywają koszty podróży, wyżywienia i noclegu uczestników oraz w miarę możliwości ich opiekunów (§ 15).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie

prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. z 1999 r. Nr 67, poz. 756 z późn. zm.).

- uczeń (od klasy piątej szkoły podstawowej) ma prawo brać udział w zajęciach edukacyjnych „Wychowanie do życia w rodzinie” (w przypadku uczniów niepełnoletnich pisemną zgodę na udział w zajęciach wyrażają rodzice lub prawni opiekunowie, w przypadku uczniów pełnoletnich – sami uczniowie) – zajęcia nie są obowiązkowe (§ 4).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych (Dz. U. z 1992 r. Nr 36, poz. 155, z późn. zm.).

- uczeń ma prawo brać udział w zajęciach religii. W szkołach podstawowych i gimnazjum organizuje się naukę religii na życzenie rodziców uczniów. W przypadku szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych na życzenie rodziców bądź samych uczniów. Po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu lekcji religii i etyki decydują sami uczniowie – zajęcia nie są obowiązkowe (§ 1).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 lipca 2002 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz. U. z 2002 r. Nr 113, poz. 988).

- całość rozporządzenia określa wzajemne prawa i obowiązki pracodawcy, szkoły i uczniów podejmujących pracę (naukę zawodu).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69).

- uczeń ma prawo do tego, aby tygodniowy rozkład zajęć dydaktyczno-wychowawczych był ustalany z uwzględnieniem równomiernego obciążenia zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia, różnicowania zajęć w każdym dniu, niełączenia w kilkunastogodzinne jednostki lekcyjne zajęć z tego samego przedmiotu (§ 4),
- dyrektor szkoły jest zobowiązany do zapewnienia uczniom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy i nauki w czasie ich pobytu w szkole, jak również podczas zajęć obowiązkowych, nieobowiązkowych, organizowanych przez szkołę poza jej terenem (np. w przypadku kiedy temperatura w klasie jest niższa niż 18°C, dyrektor szkoły czasowo zawieszają zajęcia szkolne) (§ 2, 17).

To - rzecz jasna - jedynie niektóre źródła prawa i przykłady konkretnych praw (duża ich część). Z przyczyn wspomnianych we wstępie, nie sposób przedstawić w takiej formie wszystkiego. Mam nadzieję, że niniejsza Karta Praw Ucznia będzie służyła pomocą wielu Uczniom, Rodzicom i Nauczycielom. Serdecznie dziękuję wszystkim osobom za uwagi i propozycje dotyczące Karty (proszę o dalsze) – wiele z nich wykorzystuję na bieżąco, uwzględniam w kolejnych edycjach. Jednocześnie biorę pełną odpowiedzialność za merytoryczną stronę niniejszej Karty.

Życzę powodzenia!
Maciek Osuch.

(Maciek Osuch – autor wielu publikacji książkowych i prasowych na temat praw ucznia i dziecka, relacji dorosły-dziecko, programów pomocowych, założyciel ruchu wyzwolenia dzieci elf, przez wiele lat rzecznik praw ucznia, doradca Rzecznika Praw Obywatelskich, aktualnie pracownik nadzoru pedagogicznego – kontakt 0-501-644-020 lub, poczta@maciekosuch.com Strona www.maciekosuch.com

(Aktualizacja: 16 grudnia 2008 r.)